

West-Duitsland op het monetaire oorlogspad (IV)

In hun artikel stellen Heertje en van der Ploeg (HP) dat de Duitse autoriteiten door een overgewaardeerde D-mark proberen de investeringsmogelijkheden in Oost-Europa geheel naar zich toe te trekken¹. De auteurs stellen dat het feitelijke Duitse gedrag toegelicht kan worden met een simpel optimaliseringsmodel, een aangepaste versie van een eerder door Van der Ploeg opgesteld continu model voor een politieke conjunctuurcyclus in een open economie, waarin de mogelijkheden van een appreciatie van de eigen munt worden uitgebuit².

Met hun keuze voor dit model (en niet voor, bij voorbeeld, een anti-inflatiemodel met crowding-out effecten) hebben de auteurs het zich niet gemakkelijk gemaakt. Het probleem is dat de interpretatie van de vergelijkingen een forse

wijziging moet ondergaan. Van der Ploeg modelleerde namelijk een economie waarin een positief effect op korte termijn (een tijdelijk verbeterde betalingsbalans) gevolgd wordt door een negatief effect op lange termijn (vermindering van de exportmogelijkheden). Om het gestelde ten aanzien van de Duitse monetaire politiek te kunnen onderbouwen is echter een model nodig waar een negatief effect op korte termijn gevolgd wordt door een positief effect op lange termijn. Door de keuze voor Van der Ploegs eerdere model

1. A. Heertje en F. van der Ploeg, West-Duitsland op het monetaire oorlogspad, *ESB*, 1990, blz. 148-150.

2. F. van der Ploeg, The political economy of overvaluation, *The Economic Journal*, 1989, blz. 850-856.

worden de auteurs derhalve geconfronteerd met het probleem om met behoud van de bestaande modelstructuur (zij het in een discrete versie) een tegengesteld mechanisme te beschrijven³.

De herinterpretatie wordt verkregen door de wisselkoersvariabele 'e' op een andere manier te introduceren. 'e' staat nu niet meer voor de prijs van de vreemde munt, maar voor de prijs van de eigen munt. In vergelijking (1) in het HP-artikel heeft een geapprecieerde D-mark een onmiddellijk negatief effect op de (Oosteuropese) vraag naar Duitse goederen. Dit betekent dat de lengte van de periode die vergelijking (1) beschrijft minimaal op 1 à 2 jaar gesteld moet worden, omdat dan pas de gebruikelijke J-curve effecten zijn uitgewerkt (het kunnen er verscheidene zijn); de 'korte termijn' kan dus niet al te kort genomen worden.

Het model wordt nu gecompleteerd met een lange-termijnvergelijking die echter maar voor de helft wordt onderbouwd: slechts de tweede term wordt toegelicht, waarbij niet voldoende duidelijk gemaakt wordt waarom er a priori een positieve samenhang tussen e_1 en c_2 zou moeten bestaan ($\mu > 0$). De cruciale eerste term wordt echter niet toegelicht. Deze term geeft aan dat de Duitse concurrentiepositie onmiddellijk verslechtert als de Duitse autoriteiten niets op wisselkoersgebied ondernemen. Aangezien de auteurs eerst uitvoerig zijn ingegaan op de zeer versterkte concurrentiepositie, doet dit wat wonderlijk aan⁴. Gegeven het feit dat men de Bundesbank maar één optie toekent, namelijk manipuleren met e , is de weinig verrassende uitkomst $e_1 > e_2$. Economisch is er dan natuurlijk nog weinig verklaard.

Kunnen de wisselkoersen echter wel als instrument worden gezien? De Oosteuropese landen hebben heel onlangs een andere politieke organisatievorm gekregen. We kunnen echter gevoeglijk aannemen dat de economische herstructurering nog geruime tijd in beslag zal nemen. Daardoor zal het nog lang duren voordat deze economieën tot een flexibel reactiepatroon in staat zullen zijn. Dit betekent dat wisselkoersen (nog) niet thuis horen in een Oosteuropese context, omdat deze landen (nog) niet tot de veronderstelde prijsreacties in staat zijn. Dit betekent dat in vergelijking (1), $\delta = 0$ gesteld zal moeten worden. Omdat pas op zeer veel langere termijn een echte marktreactie te verwachten is, zal in vergelijking (2) de coëfficiënt van e_1 tevens op nul gesteld moeten worden: $\mu = 0$. In deze vorm leert het model ons dat de BRD het beste voor een conventionele anti-inflatiepolitiek kan opteren, $e = \bar{e}$. (Ook van andere landen, al dan niet participierend in het Europese Monetair Systeem, kan geconcludeerd worden dat, in ter-

men van dit model, δ en μ zeer gering zullen zijn.)

Blijft dus over de concurrentiepositie als enige variabele. De bekende Duitse historicus Sebastian Haffner heeft er herhaaldelijk op gewezen dat de Duitse positie, zowel militair als economisch, versterkt was na de eerste wereldoorlog, met name door het wegvallen van de grootmachten in Oost-Europa. Het zou dus slechts een kwestie van tijd zijn voordat dit vacuüm zou worden opgevuld door (het toen nog verzwakte) Duitsland. Een versterking van de Duitse positie, door het recentelijke opengaan van de grenzen, vergelijkbaar met de situatie van na de eerste wereldoorlog, zien we ook nu weer. Wederom hoeven de Duitsers dus eigenlijk slechts af te wachten totdat Oost-Europa hen 'in de schoot zal vallen': de modeluitkomst (met $\delta = 0$ en $\mu = 0$), namelijk $c_1 = c_2$ en $e = \bar{e}$, lijkt in dat geval dus zeer wel verdedigbaar.

Het feit resteert dat een zekere bruuskheid de Westduitse beleidsmakers soms niet valt te ontzeggen. Een treffende illustratie hiervan is het Westduitse beleid voor de DDR. Hierdoor zijn geregeld irritaties ontstaan over de Duits-Duitse handel. De in het Duits-Duitse protocol bij het EG verdrag gecreëerde uitzonderingspositie voor de inter-Duitse handel, waardoor de DDR feitelijk als dertiende EG-lidstaat kon worden beschouwd, heeft namelijk ook consequenties voor de EG-financiën. Welke consequenties en kosten er voor de EG eigenlijk exact resulteerden is nog altijd onduidelijk. Eind jaren zestig, begin jaren zeventig heeft met name onze landgenoot Vredeling, in zijn tijd als Europarlementariër, door gerichte vragen herhaaldelijk gepoogd inzicht te krijgen in de structuur en de omvang van het Duits-Duitse handelsverkeer en de hieraan verbonden kosten voor de EG. Met een verwijzing naar de formeel bestaande klachtmogelijkheid op basis van artikel 3 van het protocol (de zogeheten vrijwarings- of beschermingsclausules) werd door de Europese Commissie niet verder op de gestelde vragen ingegaan⁵.

Het valt niet te ontkennen dat de Duitse handelsbetrekkingen jarenlang omgeven zijn geweest door een zekere taboesfeer. Toch waren de bedragen (aan 'Europees' geld) waar het om ging zeer aanzienlijk, zo'n 1,5 à 2 miljard D-mark per jaar. Binnen dit, inderdaad ondoorzichtige, stelsel van betrekkingen hebben de West Duitsers echter zelf ook aanzienlijk 'geïnvesteerd' in de DDR. Dit vond (en vindt) plaats vanuit de achtergrond van de eenheid van Duitsland en de verbondenheid met de Oostduitse bevolking. Er kan bij de Westduitse hulp worden gedacht aan het instellen van de 'Swing' (een renteloos krediet ter grootte van 850 miljoen

'Verrekeningseenheden'), betalingen voor de aanleg en het gebruik van wegen, het telecommunicatieverkeer en dergelijke, en de bijdragen voor humanitaire hulp: al gauw zo'n 2 miljard D-mark per jaar. (Het laatste jaar is dit bedrag in verband met de enorme stijging van het aantal 'Uebersiedler' vanzelfsprekend gigantisch gestegen). Daarbij komen nog de bedragen die vrij worden gemaakt voor economische hulp in de andere Oosteuropese landen. Deze zullen evenwel in eerste instantie door de Westduitse belastingbetaler zelf moeten worden opgebracht.

De Westduitse opvattingen van de renteverhogingen kunnen waarschijnlijk het beste gezien worden als passend in dit patroon. De eigengereidheid waarmee de West Duitsers hun beleid voor de DDR en Oost-Europa uitstippelen en het gebrek aan overleg met hun partners past in dit opzicht in het Westduitse denken. De betrekkingen met de DDR worden bij voorbeeld in de eerste plaats als een interne Duitse zaak beschouwd en pas in de tweede plaats als een Europese aangelegenheid. Voor geheel Oost-Europa kan worden gesteld dat de Bondsrepubliek zichzelf een speciale rol heeft toegedacht in de ontwikkeling van deze landen. Dit kan beredeneerd worden vanuit de economische en geografische positie die de Bondsrepubliek in Europa inneemt. De huidige situatie heeft hiervoor, zoals al gezegd, een goede uitgangspositie geschapen. Anderzijds aanvaardt het Westduitse beleid hiervan ook de consequentie in de zin dat de Duitsers zelf steeds bereid zijn geweest veel te betalen voor invloed in de DDR en in de rest van Oost-Europa. Als dat ook kosten voor de andere lidstaten met zich meebrengt, is dat simpelweg 'jammer'. Het Westduitse beleid moet gezien worden als de voortzetting van de al sinds de jaren zeventig gevoerde politiek, waarbij aan de (handels)betrekkingen met de Oosteuropese landen een belangrijke rol wordt toegekend. Het lijkt in dit kader dan ook nog veel te vroeg om te spreken van een 'policy swing' bij onze Oosterburen.

A.E. Steenge
J.G.M. Wijering

Beide auteurs zijn verbonden aan de Faculteit der Bestuurskunde, Universiteit Twente. Met dank aan drs. B.W.A. Jongbloed en ir. P.J.A. Konijn voor hun commentaar.

3. Het gaat hier met name om de vergelijkingen (5) en (6) in het *Economic Journal*-artikel.

4. Het opnemen van een extra vergelijking is beslist nodig, aangezien anders het gezochte mechanisme niet gemodelleerd is (geen 'omgekeerde J-curve').

5. Voor details, zie J.G.M. Wijering, De Duits-Duitse handel en de kosten voor de EG, *ESB*, 1989, blz. 459-461.